

Några uppländska växtfynd

JOAKIM EKMAN & GABRIEL EKMAN

I samband med inventeringar och exkursioner i Uppland har vi påträffat några arter som kan förtjäna närmare uppmärksamhet. I denna artikel redovisas dessa fynd.

JEM -Joakim Ekman, GEK- Gabriel Ekman. Koordinater är angivna enligt RUBIN, eller i de fall de är uppmätta med GPS, numeriskt enligt Rikets nät (Geodetiskt datum RT 90 korriberat enligt Reit).

Actinidia deliciosa **kiwi**. Älvkarleby sn, Dragmosens sopstation (Älvkarlebytippen) (RUBIN 13H3i SO, Rikets nät 6717199, 1592923), 2 ex i hushållssopor, 2002-09-07 JEM, GEK (herbarie- och fotobelägg).

De båda exemplaren växte invid varandra tillsammans med bl.a. tomat *Solanum lycopersicum* och fikon *Ficus carica*. Kiwi är ny för Uppland. Den har påträffats i Sverige först under senare år och är funnen i Skåne, Blekinge, Småland och Västergötland (Anonym 2000, Ekman & Ekman 2000, Niordson 2000). Älvkarlebytippen är en liten tipp som i väster håller en återvinningsstation och i öster en öppen sopdeponi där osorterat avfall från både hushåll och industrier samt rötslam tippas. Avfallet täcktes sedan med rötslam. Till denna tipp hade kiwi sannolikt kommit med frukter i hushållsavfallet.

Agrostemma githago **klätt**. Vätö sn, Håknäs, Rudholmen (RUBIN 11J6f 312170), 1 ex i gräsfröinsåning på fyllnadsjord, 2000-06-19 JEM (belägg).

Klätt har på senare år medvetet satts in på vägslänter. På denna lokal var så ej fallet. Troligen har den kommit som fröförening.

Allium hollandicum **kirgislök**. Stockholm, Gärdet, Kampementsbacken (RUBIN 10I6g 2608), >1000 ex i fuktiga lövsnår, maj 2003 JEM.

Kirgislöken upptäcktes något år tidigare av JEM vid den närbelägna, nu rivna, vattencisternen på norra sidan av Kampementsbacken. Beståndet sträcker sig nu över flera hektar och arten är ställvis helt marktäckande.

Botrychium multifidum **höstlåsbräken**. Blidö sn, Kallskärs skärgård, Älgharskobbarna (RUBIN 11J0i NO, Rikets nät 6603230, 1692628), 15 fertila och 3 sterila ex på ca tre kvadratmeter i en hållsvacka på en liten kal ytterskärgårdsgrynnan, 2003-07-17 JEM (under inventeringsläger).

Andra aktuella ytterskärgårdsfyndet i landskapet av denna låsbräkenart. Tidigare påträffad utanför Gräsö samt på några få inlandslokaler.

Crepis capillaris **grönfibbla**. Länna sn, Bergshamra gård (RUBIN 11J3c 163107), riklig på schaktjord, 2002-07-22 JEM (belägg).

Grönfibbla är ovanlig i Roslagen och detta är det första aktuella fyndet i Norrtälje kommun.

Datura stramonium var. *stramonium* **vit spikklubba**. Länna sn, Västra Stomnarö, 150 m N gamla ångbåtsbryggan (RUBIN 11J4e SO, Rikets nät 662220, 167318), 1 ex på brännfläck tillsammans med 46 ex malörtsambrosia *Ambrosia artemisiifolia*, 2002-07-13 JEM, GEK (belägg).

Vit spikklubba förekommer då och då på soptippar i landskapet. Denna förekomst visar emellertid att den kan dyka upp på mer udda

lokaler som denna brännfläck på en strandäng i skärgården. Sannolikt inkommen med fågelfrö med tanke på att den förekom tillsammans med malörtsambrosia. Inga andra fågelfröarter noterades. En udda lokal för malörtsambrosia noterades även på den närbelägna Östra Stomnarö samma dag; en träda i kanten av ett potatisland (Rikets nät 662242, 167400).

Elodea nuttallii **smal vattenpest**. Fasterna sn, Gavel-Långsjön. Funnen på tre platser i stranddriften av JEM 2003 (belägg): (1) Norrbyggeby, Sjöhagens badplats (RUBIN 1117i 4807); (2) VSV Fastnäs (RUBIN 1117i 3904); (3) ONO N. Varleda, riklig (RUBIN 1117h4241).

Lidingö, Mölna, 100 m O Mölna brygga (RUBIN 1016h2306), stranddrift, 2001-01-27 JEM (belägg).

Förekomsten i Gavel-Långsjön är den första i Roslagen. På Lidingö hittades arten på en saltsjöstrand, veterligen den första noteringen utanför sötvatten i Uppland.

Ficus carica **fikon**. Älvkarleby sn, Dragmossens sopstation (Älvkarlebytippen) (RUBIN 13H3i SO, Rikets nät 6717199, 1592923), 9 ex på röttslamstäckta hushållssopor, 2002-09-07 JEM, GEK (herbarie- och fotobelägg).

Fikon växer här på sin nordligaste svenska lokal som adventiv. En förekomst på Borlänge-tippen i Dalarna är belägen något längre söderut. I Uppland är den tidigare funnen på Björkholmstippen i Skederid sn 1993, Brista-tippen i Norrsunda sn 1994 och 1996, Hovgårdstippen i Rasbo sn 1999, Löttippen i Kårstas sn 1997, Lövstatippen i Järfälla sn 1913 och 1926 samt Storängsbotten i Stockholm 1926 (Ekman & Ekman 1997, Svenson m.fl. 2001, Qvarfort 1927). I Flora Nordica (Jonsell 2000) finns även en uppgift från Husby-Sjuhundra sn 1994 vars bakgrund är okänd.

Leontodon hispidus **sommarfibbla**. Björkö-Arholma sn, 500 m N Finnala gård, vid åkern Vi-

backens SO-hörn (RUBIN 11J8f 474475), i gräsvegetation på en gammal helt igenvuxen traktorväg, 6 blommande ex och ca 10 bladrossetter, 1998-07-25 JEM (belägg).

Björkö-Arholma sn, 40 m V torpet Strömmen (RUBIN 11J8f 499492), i gräsvegetation på kanten av en gammal traktorväg, 6 blomstänglar och ca 20 bladrossetter, 1998-07-25 JEM (belägg).

Sommarfibblan är ytterst ovanlig i Uppland. Från detta område ("Finnala sjöäng") finns den noterad redan från början av 1900-talet som "flerstädes i löv- och slätteräng, ursprunglig?" (Almquist 1929).

Ligusticum scoticum **strandloka**. Rådmansö sn, Rankarö, SV-udden (RUBIN 11J5i 109049), 1 blommande ex, 2002-07-08 GEK, Ebbe Zachrisson (belägg).

Strandlokan är på spridning söderut i Uppland. Detta är en av de sydligaste lokalerna. Den upptäcktes första gången i landskapet

Najas marina havsnajas. Efter Magnus, hämtad ur C. Skottsberg (red.) 1956: *Växternas liv*. 2:a upplagan, 11 :e bandet. Malmö.

1947 (Älvkarleby) och har sedan spritt sig vidare. Om detta redovisas närmare i Cedergren Gelting(1993).

Liparis loeselii **gulyxne**. Rådmansö sn (RUBIN 11J5f SV), rikkärr, 153 ex (varav 134 i blom), 2003-07-15 JEM (fotobelägg).

Nyupptäckt rik förekomst. Tidigare känd från en lokal på Rådmansö och ytterligare fyra i upplandsdelen av Stockholms län.

Malva verticillata var. *crispa* **krusmalva**. Väddö sn, Älmsta, 300 m S Älmstabron, vändplan vid Vårdshusvägens O-ände (RUBIN 12J0d SO, Rikets nät 6653953, 1667956), ca 10 ex på jordhög, 2003-08-20 GEK (belägg).

Krusmalvan är en sällan odlad trädgårdsväxt, som var vanligare förr. Endast ett tidigare aktuellt fynd i landskapet, som kvarstående och förvildad på en lokal i Börstil sn 1998.

Najas marina **havsnajas**. Rådmansö sn, Bollen (vid Södersvik) (RUBIN 11J5e NO, Rikets nät 6629120, 1674154), 2003 JEM (belägg); Hundsjön (RUBIN 11J5f 2117), växande på mjukbotten, 2002 JEM (belägg); Skogsviken, Hamburgsfladen (RUBIN 11J5d2947), 2002-09-01 JEM, GEK (belägg).

Havsnajas växer i havet samt i Uppland och på Gotland även sällsynt i kalkrika sjöar. Alla ovanstående lokaler är insjöar belägna nära havet. I Skogsviken är den tidigare funnen av F. Agelin (Almquist & Asplund 1937).

Nepeta cataria **kattmynta**. Skederid sn, Salmunge avfallsanläggning (RUBIN 11I5j 246 313), 1 ex på rötslamshög, 2002-08-31 JEM, GEK (belägg).

På denna lokal växte kattmyntan tillsammans med bl.a. tomat *Solanum lycopersicum* och kapkrusbär *Physalisperuviana*. På en rötslamshög intill noterades även fikonmålla *Chenopodiumficifolium* och strandkräppa *Rumex maritimus* ssp. *maritimus*.

Kattmyntan dyker ibland upp på tippar. Fyndet på Salmungetippen är dock märkligt så tillvida att den växte på ren rötslam i en "tomatdjungel". Uppenbarligen bör den ha inkommit med fågelfrö, inga trädgårdsarter påträffades i omgivningen.

Neslia paniculata **korndådra**. Blidö sn, Yxlan, 600 m N Vagnsunda by (RUBIN 11J2d 0931), 1 ex i körskadad igenväxande ängsmark, 2001 GEK.

Länna sn, Vetershaga, 300 m VNV Vetershaga brygga (RUBIN 11J2c 228245), ca 200 ex i kanten av en kornåker, 2002 JEM (belägg).

Roslags-Bro sn, Baggboda (RUBIN 11J9e 010155), 16 ex i viltåker med rybs, 1998-08-06 JEM (belägg).

Korndådran förekommer som ett mycket ovanligt åkerogräs i Uppland. Förr var den betydligt vanligare. Den rika förekomsten i Vetershaga var i en åker som enligt den bofasta befolkningen "ej hunnit besprutas p.g.a. ogynnsamma vindar".

Persea americana **avokado**. Stockholm, Värtagasverket, S Husarvikens inre del, alldeles Ö "Tumbatältet", 300 m N korsningen Fiskartorpsvägen/Gasverksvägen (RUBIN 10I6f4047), 1 ex på komposthögar med bl.a. parkavfall, 2002-08-21 GEK (belägg).

Avokado är ny för Uppland och detta är samtidigt det nordligaste fyndet i landet.

Phoenix dactylifera **dadelpalm**. Stockholm, Värtagasverket, S Husarvikens inre del, alldeles Ö "Tumbatältet", 300 m N korsningen Fiskartorpsvägen/Gasverksvägen (RUBIN 10I6f 4047), 1 ex i nederkant av komposthög med bl.a. parkavfall, 2001-09-15 JEM (belägg).

Groddplantan av dadelpalm växte här tillsammans med bl.a. vit kattost *Malva pusilla*. Detta är det första aktuella fyndet i landskapet. Under 2002 påträffades ytterligare lokaler. Äldre fynd finns från Lövstatippen i Järfälla 1926 (S. Qvarfort i S).

Rumex triangulivalvis **hamnskräppa**. Norrby sn, Isätra avfallsanläggning (RUBIN 11H8a 4811), 6-7 ex, 2000-09-17 JEM, GEK (herbarie- och fotobelägg).

Hamnskräppan hade länge en stabil förekomst i Halmstads hamn (Georgson m.fl. 1997). Denna förekomst blev tyvärr övertippad i slutet av 1990-talet. Sentida fynd av hamnskräppa är annars ovanliga i landet och det var därför glädjande med en ny förekomst. På Isätratippen återkom den 2001 och 2002 (T. Strid & K. Stighäll muntl. medd.). Hösten 2003 var dock platsen övertippad. Efter 1960 är hamnskräppa känd i landskapet från Ekebyboda soptipp i Börje sn 1961-1964 (N. Lundqvist i UPS, Almquist 1965). Wahlenbergsvägen 23 i Uppsala, som trädgårdsogräs 1964 (H. Smith, UPS) och Botaniska trädgården i Uppsala, som ruderat 1970 (N. Lundqvist, UPS).

Sesamum orientale **sesam**. Kårsta sn, Löttippen (RUBIN 11I3i SV, Rikets nät 6615255, 1641385), 5 ex i rötslamsblandad jord på slänten av en sopcell där hushållssopor tippats, 2003-09-07 JEM, GEK (herbarie- och fotobelägg).

Sesam var i Sverige fram till hösten 2002 endast känd från två närbelägna lokaler i Göteborgstrakten där den noterades av Carl Blom 1937, 1948 och 1953 (Bertilsson m.fl. 2002). Hösten 2002 fann vi arten på Filbornatippen i Skåne (Ekman & Ekman 2003). Närmaste lokal där sesam påträffats är en tipp på Åland där vi fann den 1999.

Sorghum bicolor **durra**. Lidingö, Trolldalstippen (RUBIN 10I7g NV, Rikets nät 6587607, 1631880), 2 ex på gatsopsand, 2002-09-04 JEM, GEK (herbarie- och fotobelägg).

Durra dök 2002 upp på ett flertal lokaler i landet från att tidigare varit en mycket ovanlig adventivväxt. Några andra noterade arter på Trolldalstippen hösten 2002 var bärmålla *Cenopodium foliosum* (först funnen av Peter Lund-

berg, Lidingö), sandsenap *Diplotaxis tenuifolia* (1 ex, 2002-09-29 JEM) och jätteeternell *Xerochrysum bracteatum* (4 ex, 2002-09-29 JEM).

Trifolium dubium **trädklöver**. Fasterna sn, Djurgårdsudden (RUBIN 11I5h NO, Rikets nät 6629055, 1638431), rätt riklig på ett begränsat område i kanten av en privat golfbana, gräsfröinsåning med rödsvingel *Festuca rubra* och engelskt rajgräs *Lolium perenne*, 2003 JEM (belägg).

Väddö sn, Väddö skjutfält, udden vid Örvikens S-sida (RUBIN 12J0e 225340), 7 ex på fyllnadsjord/grus nära havet, 1998-06-28 JEM (belägg).

Trädklöver är en trivial art i stora delar av Sydsverige. I Uppland är den emellertid en raritet.

Viola reichenbachiana **lundviol**. Blidö sn, Yxlan, Vagnsunda. Under våren 2002 funnen på ett flertal mycket individrika lokaler: (1) NV Starbäck, 300 m NO Krokvikens (RUBIN 11j1d 4816, 4817, 4818), ca 800 ex i lövskog med asp, hassel, ask och klibbal, JEM; (2) VNV Starbäck, Ö Krokvikens (RUBIN 11j1d 464178, 462167), två små bestånd i ädellövskog, JEM; (3) Starbäck (RUBIN 11j1d 4421, 4422), väggkant och angränsande mark nära tomter, JEM; (4) 400 m NO Starbäck (RUBIN 11j1d 4724), väggkant, JEM; (5) 700 m ONO Starbäck, viken alldeles V Rumpvikudden (RUBIN 11j1d 470285), ca 300 ex på övre delen av stranden under klibbal, JEM; (6) ca 1200 m VSV Vagnsunda by, OSO Kilvikens (RUBIN 11J2d 0019, 0119, 0120, 0121), riklig i kuperad lövskog, GEK. Belägg insamlade från flera av lokalerna.

Lundviolen når i Uppland sin nordgräns. Den nordligaste lokalen är belägen i Söderby-Karl sn i mellersta Roslagen (Ekman 1996). Flertalet av de fåtaliga förekomsterna i landskapet är ursprungligen införda, sannolikt med gräsfrö kring förra sekelskiftet. Vid Vagnsunda finns mycket rika förekomster över ett 1,5 x 1 km stort område. I området flora ingår flera

sydliga arter, med t.ex. rika förekomster av lundslok *Melica uniflora*. Svärdsyssla *Cephalanthera longifolia* påträffades även och rödsyssla *Cephalanthera rubra* har i alla fall funnits här förr. Området är väl undersökt av läroverksadjunkt A. Jansson på 1910-1930-talet. Dessa uppgifter har publicerats i Stockholmstraktens växter (Almquist & Asplund 1937). Det kan förefalla märkligt att han ej noterade lundviol, men det var huvudsakligen under sommarlovet han botaniserade runt Vagnsunda. Helt uppenbarligen har arten funnits här länge och är ursprunglig. Den rika floran i Starbäcksområdet hotas nu tyvärr av exploatering.

Viola uliginosa **sumpviol**. Almunge sn, Kilsjön.

Flera rika bestånd påträffades runt sjön som numera är ett öppet vassfyllt kärr 2000-06-02 QEM, GEK): (1) O-sidan (RUBIN 1117f 3214), ca 250 ex varav 11 blommande på 5x5 m i björkkärr; (2) SO-änden (RUBIN 1117f 3011), ca 500 ej blommande och 78 blommande ex på 20x10 m; (3) SV-änden (RUBIN 1117f 3010), ca 50 ex varav 18 blommande på 2-3 m² område med bunkestarr *Carex elata* och glesa buskar av glasbjörk *Betula pubescens* i kärrkanten; (4) SV-sidan (RUBIN 1117f 3110), flera tusen ex (rikt blommande) i kraftledningsgata i dikad sumpskog; (5) SV-sidan (RUBIN 1117f 3110), flera hundra ex bland pors *Myricagale* och bunkestarr *Carex elata* i kanten av öppet kärr. Belägg insamlade från flera av lokalerna. De rika förekomsterna av sumpviol vid Kilsjön ligger inom samma avrinningsområde som de V om Fjärdingen i Almunge sn (Ekman 1996). Avståndet till de närmaste av dessa förekomster är ca 1,5 km.

Vi besökte även sumpviolslokalerna V om Fjärdingen 2000-05-29 och kunde konstatera att de var oförändrat rikliga med 10000-tals ex. Nämnas kan att vi även 2000 återfann arten på lokalen 500 m S Rosendal. Här finns fortfarande ett björkkärr både N och S om Fjärdingens utlopp. N om diket påträffades ingen sumpviol men S om diket fanns ca 100 ex (RUBIN 1117f 4125).

Almungebestånden av sumpviol ligger isolerade från övriga lokaler i landskapet. Lokalerna är mycket skyddsvärda och borde avsättas som naturreservat.

Citerad litteratur

- Almquist, E. 1929: Upplands vegetation och flora. *Acta Phytogeographica Suecica 1*.
- Almquist, E. 1965: *Flora Upsaliensis. Uppsalatraktens växter*. Uppsala.
- Almquist, E. & Asplund, E. (red.) 1937: *Stockholmstraktens växter*. Andra uppl. Stockholm.
- Anonym 2000: Rapport från en soptipp. *Calluna 17(2)*: 14-15.
- Bertilsson, A. m. fl. 2002: *Västergötlands flora*. Lund.
- Cedergren Gelting, K. 1993: Vad har hänt med strandloka, *Ligusticum scoticum*, sedan 1943? *Svensk Bot. Tidskr.* 87: 255-261.
- Ekman, J. 1996: Växtfynd i Roslagen. *Daphne 7*: 14-18.
- Ekman, J. & Ekman, G. 1997: Bidrag till Roslagens flora. *Daphne 8*: 32-43.
- Ekman, J. & Ekman, G. 2000: Växtfynd vid Mosko-gen och Barkestorp sopstationer i Kalmar kommun. *Parnassia 13(2)*: 11-17.
- Ekman, J. & Ekman, G. 2003: Sesam och arabisk kavelhirs i Skåne. *Bot. Not.* 136(3): 24-28.
- Georgson, K., Johansson, B., Johansson, Y., Kuylenstierna, J., Lenfors, I. & Nilsson, N.-G. 1997: *Hallands flora*. Lund.
- Jonsell, B. (red.) 2000: *Flora Nordica 1*. Stockholm.
- Niordson, N. 2000: Floran på våra soptippar i Blekinge. *Blekinges Natur 2000*: 108-119.
- Qvarfort, S. 1927: Bidrag till kännedomen om Stockholmstraktens adventivväxter. *Svensk Bot. Tidskr.* 21: 139-154.
- Svenson, A., Edelsjö, J., Ekman, J., Gudmundsson, H. & Odelvik, G. 2001: Floran på tippar i Uppland och Södermanland 1990-1999. *Daphne 12(2)*: 1-157.

Joakim Ekman
Kampementsgatan 8
115 38 Stockholm